

POSTANOWIENIE

Dnia 25 maja 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Szanciło

w sprawie z powództwa M. Spółki Akcyjnej z siedzibą w Ł.
(dawniej Przedsiębiorstwo Robót [...] "M." Spółka Akcyjna
z siedzibą w Ł.)
przeciwko Miastu Ł. - Zarządowi Dróg i Transportu w Ł.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 25 maja 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 27 maja 2019 r., sygn. akt I AGa (...),

I. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania

II. zasądza od Miasta Ł. Zarządu Dróg i Transportu w Ł. na rzecz M. Spółki Akcyjnej z siedzibą w Ł. kwotę 12.500 zł (dwanaście tysięcy pięćset złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną pozwanego Miasta Ł. Zarządu Dróg i Transportu w Ł. od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 27 maja 2019 r. Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje

potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W judykaturze już wielokrotnie wypowiedziano się na temat charakteru skargi kasacyjnej (zob. np. postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2018 r., II CSK 71/18, niepubl.). Wskazano m.in. że skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej.

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. przysądu, ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony - co należy podkreślić - wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie spełnienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłance uregulowanej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Przesłanka ta nie została jednak spełniona.

Wskazano, że w sprawie występują dwa istotne zagadnienia prawne, pierwsze sprowadzające się do możliwości zastosowania art. 405 w zw. z art. 410 § 1 k.c. do rozliczenia (tj. zasądzenia) należności na rzecz wykonawcy realizującego na rzecz zamawiającego robót budowlanych na podstawie umowy, która z braku zachowania właściwej formy stała się nieważna, sposobu wykorzystania szczegółów instytucji bezpodstawnego wzbogacenia, m.in. zakresu obowiązków dowodowych podmiotu, który na ww. przepis się powołuje, w wypadku

stosowania bezpodstawnego wzbogacenia do procesu rozliczenia inwestycji. Drugim zagadnieniem, które wedle skarżącego wymaga wypowiedzi Sądu Najwyższego, jest zakres odpowiedzialności stron w związku z realizacją umowy w systemie „zaprojektuj i wybuduj”. Zdaniem skarżącego problem odpowiedzialności wykonawcy i zakres jego odpowiedzialności za zdarzenia nietypowe w toku realizacji inwestycji był przedmiotem kilku zaledwie wypowiedzi Sądu Najwyższego (wyroki: z dnia 5 grudnia 2013 r., V CSK 2/13, niepubl. i z dnia 3 czerwca 2015 r., V CSK 551/14, niepubl.), w których wyjaśniono, że ocena zmian przez zamawiającego w toku wykonywania umowy projektu budowlanego co do opisu przedmiotu umowy musi być dokonywana *in casu*, z uwzględnieniem treści umowy i charakteru zmiany. Skarżący podkreślił, iż wszelkie dotychczasowe orzecznictwo Sądu Najwyższego koncentruje się przy ocenie odpowiedzialności stron w związku z realizacją umowy w systemie „wybuduj”, podczas gdy zakres odpowiedzialności stron w związku z realizacją umowy w systemie „zaprojektuj i wybuduj” nie był dotychczas przedmiotem analizy tego Sądu.

Przez istotne zagadnienie prawne, o którym mowa w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., należy rozumieć problem o charakterze prawnym, powstały na tle konkretnego przepisu prawa, mający charakter rzeczywisty w tym znaczeniu, że jego rozwiązanie stwarza realne i poważne trudności. Problem ten musi mieć charakter uniwersalny, tzn. jego rozwiązanie powinno służyć rozstrzygnięciu innych podobnych spraw. Jednocześnie jego wyjaśnienie powinno być niezbędne dla rozstrzygnięcia danej sprawy i pozostawać w związku z podstawą faktyczną i prawną wyroku (zob. postanowienia SN z dnia 21 maja 2013 r., IV CSK 53/13, niepubl. i z dnia 3 lutego 2012 r. II UK 271/11, niepubl.). Skarżący nie sformułował zagadnień prawnych w sposób wystarczający dla stwierdzenia ich doniosłości i potrzeby merytorycznego rozpoznania skargi kasacyjnej.

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wskazanie przyczyny określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nakłada na skarżącego obowiązek przedstawienia zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym wraz z argumentami prowadzącymi do rozbieżnych ocen prawnych, wykazania, że nie zostało ono rozstrzygnięte w dotychczasowym orzecznictwie, a wyjaśnienie go ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia tej konkretnej sprawy, ale także innych podobnych

spraw, przyczyniając się do rozwoju prawa. Nie może mieć charakteru kazuistycznego i służyć uzyskaniu przez skarżącego odpowiedzi odnośnie do kwalifikacji prawnej szczegółowych elementów podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia (zob. m.in. postanowienia SN z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11 i z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151).

Nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne, jeżeli Sąd Najwyższy w danej kwestii wyraził swój pogląd we wcześniejszym orzecznictwie, a nie zachodzą okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (zob. m.in. postanowienie SN z dnia 23 lipca 2015 r., I CSK 976/14, niepubl.). Sformułowane przez skarżącego zagadnienia nie mają charakteru abstrakcyjnego, syntetycznego i uniwersalnego, lecz są osadzone w okolicznościach konkretnej sprawy i powielają zarzuty sformułowane w ramach podstaw skargi. Chodzi o konkretne ustalenia, o ocenę tych ustaleń oraz o celowość podejmowanych działań procesowych. Skarżący, powołując się na występowanie w sprawie istotnych zagadnień prawnych, polemizuje z dokonaną przez Sąd Apelacyjny oceną faktyczną i prawną. Sformułowane przez skarżącego wątpliwości na tle wskazanych przez niego przepisów nie mają więc natury rzeczywistych problemów. Osadzone są w okolicznościach sprawy, której dotyczy skarga i związane z trudnościami stosowania prawa, które zawsze towarzyszą podejmowaniu decyzji. Skarżący nie przedstawił przekonujących argumentów wskazujących na konieczność wypracowania reguł dotychczas nieomówionych w orzecznictwie.

W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości możliwość stosowania przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu do nieważnych umów zawartych w trybie zamówienia publicznego. Świadczenie wykonawcy zrealizowane w wykonaniu takiej umowy należy kwalifikować jako nienależne, jeżeli zamawiający skorzystał z jego efektów (zob. m.in. wyroki SN: z dnia 29 kwietnia 2005 r., V CSK 537/04, niepubl., z dnia 5 grudnia 2006 r., II CSK 527/06, niepubl., z dnia 7 listopada 2007 r., II CSK 344/07, z dnia 7 lutego 2013 r., II CSK 248/12, PZP 2013, nr 2, s. 77, z dnia 7 kwietnia 2017 r., V CSK 481/16, niepubl. i z dnia 11 maja 2017 r., II CSK 541/16, niepubl.).

Zagadnienie dotyczące art. 58 § 1 i 3 k.c. również nie jest nowym problemem prawnym, który nie został wyjaśniony w orzecnictwie i doktrynie. Problematyka ta była wielokrotnie przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego w różnorodnych stanach faktycznych. Nie budzi wątpliwości, że nieważna jest czynność kształtująca stosunki cywilnoprawne zawarta z naruszeniem norm prawa publicznego, co dotyczy także rozporządzenia wydanego na podstawie i w granicach upoważnienia ustawowego. Sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu kwestię bezwzględnej nieważności umowy, w każdym stanie sprawy, jako przesłankę swojego rozstrzygnięcia. Gdy zachodzi przesłanka powodująca nieważność całej umowy, możliwe jest jedynie ustalenie jej nieważności w całości, nie jest natomiast dopuszczalne ustalenie w oparciu o tę przesłankę nieważności tylko części czynności prawnej (zob. m.in. uchwały SN: z dnia 29 maja 1984 r., III CZP 16/84, OSNCP 1984, nr 12, poz. 214, z dnia 5 października 1990 r., III CZP 50/90, OSNCP 1991, nr 4, poz. 103, z dnia 17 czerwca 2005 r., III CZP 26/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 63; wyroki SN: z dnia 30 czerwca 1970 r., I CR 195/70, OSNCP 1971, nr 4, poz. 69, z dnia 1 lutego 1980 r., II CR 519/79, OSNCP 1980, nr 10, poz. 192, z dnia 23 lutego 1998 r., III CKN 381/97, z dnia 13 września 2001 r., IV CKN 381/00, OSNC 2002, nr 6, poz. 75, z dnia 23 stycznia 2002 r., II CKN 698/99, niepubl., z dnia 21 listopada 2003 r., V CK 474/02, OSNC 2005, nr 1, poz. 8).

Zagadnienie dotyczące sposobu wyliczenia wartości bezpodstawnego wzbogacenia w sytuacji stwierdzenia nieważności umowy sprowadza się do wątpliwości skarżącego odnośnie do prawidłowości tego wyliczenia w okolicznościach sprawy. W orzecnictwie Sądu Najwyższego problem ten był wielokrotnie wyjaśniany. Wskazywano między innymi, że art. 405 k.c. nie operuje pojęciem odszkodowania na wzór art. 363 § 2 k.c., lecz terminem korzyści majątkowej, w związku z tym do rozliczeń z tego tytułu bierze się wartość powstałą nie w chwili wyrokowania, lecz w chwili uzyskania korzyści, która może polegać na bezpodstawnym uzyskaniu cudzych usług (zob. m.in. wyroki SN: z dnia 24 października 1974 r., II CR 542/74, OSPiKA 1976, nr 7-8, poz. 115, z dnia 6 maja 1988 r., III CRN 31/88, OSNCP 1988, nr 10, poz. 20, z dnia 13 maja 1988 r.,

III CRN 83/88, OSNCP 1989, nr 5, poz. 84, z dnia 14 grudnia 1998 r., III CKN 62/98, niepubl., z dnia 30 stycznia 2007 r., IV CSK 221/06, MoP 2008, nr 17, str. 942).

Bogactwo stanów faktycznych, implikujące niuansowanie oceny prawnej w zakresie określenia wysokości tego rodzaju świadczeń, zapewniających przywrócenie równowagi majątkowej zakłóconej bezpodstawnym uzyskaniem korzyści, w tego rodzaju sprawach przez sądy powszechne, nie stanowi problemu prawnego powstałego na tle konkretnych przepisów prawa, których rozstrzygnięcie niezbędne dla sprawy stwarza realne i poważne trudności, przekraczające poziom występujący zwykle w przypadku każdego procesu decyzyjnego sądu orzekającego w konkretnej sprawie.

Skoro problematyka dotycząca udzielenia zamówienia w tzw. formule „zaprojektuj i wybuduj” była przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego w wyroku z dnia 7 kwietnia 2017 r. (V CSK 481/16, niepubl. i powołane tam orzecznictwo), to wskazane przez skarżącego zagadnienia prawne w rzeczywistości stanowi pytanie o prawidłowość zastosowania przez Sąd drugiej instancji przepisów prawa, na tle wskazanych okoliczności faktycznych, nie w pełni zgodnych z ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, którymi Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). W związku z tym, przedstawione pytania stanowią w istocie polemikę z ustaleniami faktycznymi i oceną prawną Sądu II instancji oraz próbę zaangażowania Sądu Najwyższego do kolejnej weryfikacji instancyjnej prawidłowości dokonania przez Sąd II instancji ustaleń faktycznych i oceny prawnej w sprawie, co nie jest celem postępowania kasacyjnego i nie może skutecznie uzasadniać wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na przesłankę przedsądu przewidzianą w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Z przytoczonych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 i 99 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c., z uwzględnieniem § 2 pkt 9 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia

22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 265 ze zm.).

jw